

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת בראשית

שני מלכים בכתר אחד?

ויכוח השמש והירח נשמע קטנוני ומלא בגאווה. איך דווקא העיסוק להבליט את עצמנו הופך אותנו קטנים? ואיזה אור מסתתר דווקא בחיסרון?

בני הלבנה

בפרשתנו אנו נפגשים עם אחד המדרשים המפורסמים ביותר במעשה בראשית – סיפור מיעוט הירח. התורה מספרת שבתחילה ברא אלוקים "אֶת שְׁנֵי הַמָּאֲרוֹת הַגְּדֹלִים", אך מיד בהמשך הפסוק הם הופכים ל"הַמָּאֹר הַגָּדֹל" ו"הַמָּאֹר הַקָּטָן".

חז"ל בגמרא (חולין ס:) פותחים לנו צוהר לדו-שיח הפנימי שחולל את השינוי הזה:

"אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה: לבי ומעטי את עצמך".

כאשר אנו קוראים את הדברים בצורתם הפשוטה, נדמה לנו שהלבנה ביקשה לתפוס את המלוכה וציפתה שהקב"ה יוריד את השמש מגדולתה והיא זו שתישאר המלכה היחידה. אך במבט מעמיק, המחשבה הזו אינה הגיונית כלל. למה שהלבנה תחשוב שבעקבות דבריה הקב"ה יקטין דווקא את השמש ולא אותה? אם כן מה היא באמת ניסתה להשיג?

כאן מתגלה נקודת כאב קיומית עמוקה בנפש. הלבנה לא באה מתוך פוליטיקה של כבוד, אלא מתוך כאב פנימי על מצבה. כאשר היא שומעת שמכריזים מלמעלה "שני המאורות הגדולים", האמירה הזו מעוררת ומציפה אצלה את נקודת החיסרון שלה והיא מתמרמרת: "אבל אני באמת רק מקבלת! אין לי אור משל עצמי! אם אנחנו שני מלכים – אני רוצה להיות גדולה באמת, ולא רק להיקרא כך!". [1]

השמש, לעומת זאת, שקועה כולה בהארה וכלל אינה מסוגלת לראות את החיסרון של הלבנה. בגמרא (ראש השנה כג, ב) מבואר שהשמש לעולם אינה רואה את פגימת הלבנה, ומדוע? מפני שהשמש אינה רואה את הלבנה כישות עצמאית ונפרדת, אלא כחלק בלתי נפרד מהאור שלה עצמו. השמש אינה מסוגלת לראות את המקום העצמאי של הלבנה שאיננו חלק ממנה, ולכן מבחינתה אין כאן שום פגם. אך הלבנה חשה היטב את נפרדותה, והכאב על מצבה אינו נותן לה מנוח.

בראשות הרב יצחק גינזבורג שליט"א

לכי ומעטי את עצמך

על הטענה הזו, הקב"ה עונה לה תשובה שמגלה את אחד היסודות המרכזיים בנפש: "לכי ומעטי את עצמך".

הקב"ה מעמיד בפני הלבנה אמת נוקבת: העובדה שאת מתעסקת עם עצמך, חושבת על המצב הנתון שלך, ועסוקה כל כולך ברצון להיות גדולה ולא קטנה – זה גופא הדבר שממעט אותך!

כל עוד הלבנה קיבלה בפשטות את אור השמש, בלי לחשוב על המעמד שלה ובלי לבדוק את עצמה, היא הייתה באמת גדולה. היא הייתה חלק מהשמש, והיו "את שני המאורות הגדולים". אך ברגע שהיא מתחילה להתעסק עם עצמה, ולרצות שלה מעצמה יהיה אור עצמאי – האור שלה מיד הופך להיות קטן, מוגבל ומדולדל. הוא כבר לא שיקוף נקי של אור השמש, אלא האור המצומצם של הישות הפרטית שלה.

נתבונן בדוגמה פשוטה של תנועת הנפש הזו מעולם השליחות: כאשר אדם יוצא לפעול בעולם מתוך תודעה מוחלטת של שליח של הרבי – הוא אינו עסוק בלהאיר את האור הפרטי שלו, אלא הוא צינור נקי שמפיץ את האור של המשלח. ממילא, הוא פועל כאור גדול, בכוח שנעלה ממנו בהרבה. אך ברגע שהשליח מתחיל לחשוב על המקום שלו, על הייחודיות שלו ועל העצמאות שלו, הוא פועל מטעם עצמו. באותו רגע הוא נתקע בתוך המגבלות של האישיות שלו והופך מיד לאור קטן ומצומצם.

הרגש שלנו לעומת רצון ה'

מיעוט הלבנה מייצר חלוקה ברורה בתוך עבודת ה' שלנו – חלוקה בין קיום המצוות בפועל, לבין עולם הרגש הפנימי של אהבת ה' ויראת ה'.

כדי להבין את עומק השבר שמתרחש כאן, נשים לב לנקודה יסודית: המצוות המעשיות מייצגות את הרצון המוחלט של ה' יתברך, בעוד שהאהבה והיראה מבטאות את החוויה האישית שלנו, את העצמיות שלנו. נתאר לעצמנו מצב שבו הקב"ה בכלל לא היה מצווה אותנו מצוות, ולא היה מצווה אותנו לאהוב ולירא אותו. מה היינו חושבים אז על רגשות האהבה והיראה שלנו כלפיו? היינו בטוחים שהכל קורה אך ורק בתוך עצמנו. היינו מרגישים שאין כאן שום אור, שום מפגש פנימי ושום קשר אמיתי עם ה', אלא רק התרגשות אנושית סגורה בתוך כותלי הלב.

לפני מיעוט הירח, היחס בינינו לבין הקב"ה לא היה יחס של "שניים" – אין כאן מישהו שמצווה מן החוץ, ומולו מישהו אחר שמתעורר אליו ברגש של אהבה ויראה. אלא האיר רק ש"ה' אחד" – 'אין עוד מלבדו'.

אך ברגע שהלבנה התלוננה, ואמרה שהיא לא רוצה להיות רק מראה המציגה את השמש אלא ישות עצמאית, נפתחו כאן שתי אפשרויות. אם הקב"ה לא היה מגיב לה, כלומר – אם היא הייתה נשארת לבדה עם התלונה והעיסוק ברצון להיות עצמאית מבלי לקבל מענה מה', לא היה נוצר מצב של "מאור גדול ומאור קטן". השמש הייתה מאירה, ואילו הלבנה הייתה הופכת לחשוכה לחלוטין. לא היה לה שום אור.

הדבר דומה למצב שבו הקב"ה לא היה רוצה את האהבה והיראה שלנו בכלל. במצב כזה, היינו מרגישים שכל עולם הרגש שלנו הוא חושך מוחלט, שהוא אינו מבטא קשר אלא להיפך – הוא רק חומת הפרדה של ישות עצמאית שמנתקת אותנו ממנו.

אך כאן מגיעה התגובה המפתיעה של הקב"ה. ה' פונה אליה ואומר: "לכי ומעטי את עצמך". במילים אלו הקב"ה כביכול מקבל את התלונה שלה! הוא אומר לה: "אני מוכן שתבטאי את עצמך, אני רוצה בקיומו של האור האנושי והקטן הזה של האהבה והיראה שלך". האמירה "לכי ומעטי את עצמך" פירושה – תתעוררי באהבה ויראה מצידך, מתוך הכלים המוגבלים שלך, ואני שמח בזה ומקבל את זה. רק בנקודה זו נולדים שני המאורות: "המאור הגדול" – האור הגדול של התורה והמצוות, ו"המאור הקטן" – האור של עבודת האדם, של האהבה והיראה שלו.

המבט של זו"ן מול אריך אנפין

ההבחנה הזו בין שתי צורות העבודה משקפת במדויק היחס בין פרצוף זו"ן (זעיר ונוקבא) לפרצוף אריך אנפין:

המצב הנוכחי שבו אנו חיים כיום הוא המצב של זו"ן (זעיר ונוקבא). פירוש הדבר שהיחס בינינו לבין הקב"ה דומה למערכת זוגית המורכבת ממשפיע ומקבל, ממאור גדול ומאור קטן. במרחב הזה יש חלוקה ברורה לשניים: מצד אחד עומד הקב"ה ומצווה אותנו (זעיר אנפין), ומצד שני עומד היהודי ומעלה את הרגשות ואת הלב שלו אל הקב"ה (נוקבא). יש כאן מרחק, ויש כאן שניים שצריכים להיפגש.

לעומת זאת, למעלה מזה עומדת המדרגה של אריך אנפין. שם מאיר ה' אחד, 'אין עוד מלבדו', אחדות פשוטה שאינה מתחלקת לזעיר ונוקבא, למשפיע ומקבל. באריך אנפין האור הגדול של ה' אינו עומד מול האור הקטן שלנו, אלא הכל נכלל באור אחד.

זו משמעותה הפנימית של ההבטחה לעתיד לבוא: "וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְבָנָה כְּאֹרֶךְ הַחֹמֶה וְאֹרֶךְ הַחֹמֶה כְּאֹרֶךְ הַיָּם".

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

